

Emilia Kuligowska*

Zielona Góra

Zdolności muzyczne dzieci – badania pilotażowe

Children's musical abilities

Wstęp

Nie ulega wątpliwości, że każdy człowiek jest inny. Różnice indywidualne charakteryzują jednostkę. Od czasów starożytnych badacze oraz myśliciele „posługiwali się pojęciem zdolności na oznaczenie tego *czegoś*, od czego te różnice zależą”¹. Liczne dowody, zebrane na przestrzeni wieków, potwierdzają istnienie zdolności. Można wyróżnić szereg metod służących zbieraniu informacji na ich temat. Popularnym poglądem, na przełomie XIX i XX wieku, było przekonanie o dziedziczeniu zdolności, bowiem dominujące metody ograniczały się do genealogii, analizy biograficznej i genetycznej oraz antropopsychologicznej². W niektórych językach słowo „utalentowany” wywodzi się od słowa „dar”. W języku hebrajskim oznacza *uprzywilejowany, obdarowany łaską, utalentowany* (מִיְנוּחָה); w języku angielskim – *utalentowany (gifted)*; w języku niemieckim – *utalentowany b(egabt)*³. Współczesna psychologia dostarcza dowodów na to, że czynnik biograficzny i środowiskowy

* doktorantka, Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii; Przedszkole nr 3

¹ SZEWCZUK, W., Zdolności. W: Szewczuk, W. (red.), *Encyklopedia Psychologii*, Warszawa: Fundacja Innowacja, 1998, s. 1006.

² Ibidem..., s. 1108 – 1109.

³ LANDAU, E. , *Twoje dziecko jest zdolne*, Warszawa: Pax, 2003, s. 50.

ma znaczenie dla ich rozwoju, jednak udowodniono również, że każdemu człowiekowi przypisane są określone zdolności od momentu narodzin. Ich kształtowanie się jest procesem, który czerpie ze środowiska zewnętrznego, dlatego znaczenia nabiera otoczenie, w jakim dziecko spędza czas.

Dziecko w wieku przedszkolnym

W Polsce wiek dzieci uczęszczających do przedszkoli, mieści się w przedziale pomiędzy 3 i 6 rokiem życia. Grupy, w państwowych placówkach, są homogeniczne, pod względem wieku. Ilość dzieci oraz liczba nauczycieli została określona w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 roku: „liczba dzieci w oddziale przedszkolnym nie może liczyć więcej niż 25 dzieci”⁴. Na taką grupę przypada jeden nauczyciel/wychowawca i osoba wspomagająca, która pomaga w opiece nad dziećmi. Nie zawsze te ustalenia znajdują swoje odzwierciedlenie w praktyce.

Wiek przedszkolny w literaturze określanymi jest jako: „okres kształtowania się struktury osobowości w jej podstawowej formie, okres rozwoju *osobowościowych mechanizmów* zachowania. W latach przedszkolnych dziecko nawiązuje kontakt z otoczeniem, naśladuje w zabawie i innych działaniach wzory dorosłych, ich funkcje społeczne, sposoby pracy, posługiwania się narzędziami”⁵.

Kiedy dziecko w wieku przedszkolnym spędza w placówce średnio osiem godzin dziennie, identyfikuje się ze środowiskiem przedszkolnym i staje się ono dla niego miejscem ważnym. Pobyt ten stwarza też szerokie możliwości dla oddziaływań świata sztuki – muzyki, plastyki, architektury. Nauczyciel, przybliżając dziecku

⁴ § 5 ust. 2 załącznika nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie

ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół Dz. U. Nr 61, poz. 624 z późn. zm.

⁵ PRZETACZNIKOWA, M., *Kształtowanie się osobowości dziecka*. W: Żebrowska, M. (red.), *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa: PWN, 1976, s. 498.

otaczający je świat, rozbudza ciekawość, inspiruje do zadawania pytań i szukania na nie odpowiedzi. Bez wątplenia „start edukacyjny, to początek poznawania siebie i świata, warunkujący jakość życia indywidualnego i wspólnotowego”⁶. Nie bez znaczenia pozostaje nauczyciel - wychowawca i jego postawa wobec sztuki, jego przygotowanie do przekazywania wiedzy oraz umiejętności dydaktyczne, dzięki którym dzieci w sposób świadomy i konsekwentny będą wprowadzane do świata muzyki. Z psychologii rozwojowej dzieci w wieku przedszkolnym wynika, że: „pośrednictwo osób dorosłych odgrywa ważną rolę w kształtowaniu się motywacji, pobudzającej i ukierunkowującej działanie dziecka”⁷.

Zgodnie z zasadą progresywizmu, celem edukacji jest rozwój dziecka. Nie ulega wątpliwości, że dziecko na tym etapie, „rozwija się najintensywniej pod względem fizycznym, psychicznym, społecznym i emocjonalnym”⁸. Okres pobytu dziecka w przedszkolu, jest tym czasem, kiedy zachodzą ogromne zmiany, nie tylko w cechach zewnętrznych, ale przede wszystkim w formowaniu się osobowości i kształtowaniu się kompetencji pozwalających na zrozumienie i poznawanie otaczającego je świata.

O muzyce w podstawie programowej

Edukacja muzyczna „powinna uwzględniać potrzeby dziecka, zwłaszcza zabawy, komunikowania się, współpracy w grupie czy ekspresji”⁹. Programy realizowane w przedszkolach muszą

⁶ WALOSZEK, D., Start edukacyjny – szansą na dobrą jakość życia. W: Waloszek, D., Wąż, K. (red.), *Nadzieja na zmianę. Szanse edukacyjne młodego pokolenia ze środowiska wiejskiego*, Zielona Góra: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 2002, s. 98.

⁷ PRZETACZNIKOWA, M., *Kształtowanie...*, s. 498.

⁸ STYCYŃSKA, M., *Wspomaganie rozwoju dziecka przedszkolnego*. W: Puślecki, W. (red.), *Wspieranie rozwoju dzieci w procesie wczesnej edukacji*, Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, 2008, s. 139.

⁹ KATARYŃCZUK-MANIA, L., *Edukacja muzyczna najmłodszych*. W: Nowak – Łojewska, A., Olczak, A., Soroka – Fedorczyk, A. (red.), *Edukacja ma-*

uwzględniać wytyczne opisane w *Podstawie programowej dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego*, w której opisano proces wspomagania rozwoju i edukacji dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym.

Przedszkola oraz inne formy wychowania przedszkolnego „w równej mierze pełnią funkcje opiekuńcze, wychowawcze i kształcące. Zapewniają dzieciom możliwość wspólnej zabawy i nauki w warunkach bezpiecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych”¹⁰.

Celem wychowania estetycznego jest: wprowadzenie dzieci w świat wartości i rozwijanie umiejętności wypowiedzania się poprzez muzykę, taniec, śpiew, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne.

W dalszej części ustawy zostały określone umiejętności i wiadomości, którymi powinny posługiwać się dzieci kończące przedszkole. W obszarze 8. Wychowanie przez sztukę – muzyka, dziecko kończące wychowanie przedszkolne i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej:

- śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym śpiewie, w tańcach i muzykowaniu,
- dostrzega zmiany charakteru muzyki (np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku) i wyraża je ruchem,
- wyraża stany emocjonalne, pojęcia i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej – instrumentalnej (z użyciem instrumentów perkusyjnych oraz innych przedmiotów), wokalne i ruchowej,

łego dziecka – refleksje, problemy, doświadczenia, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego 2009, s.

¹⁰ Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014r.

– w skupieniu słucha muzyki, w tym także muzyki poważnej¹¹.

W oparciu o wyżej wymienione wytyczne powstają programy skierowane do określonych grup wiekowych realizujących wychowanie przedszkolne.

Rozwój muzyczny dziecka w wieku przedszkolnym

Dzieci przychodzące do przedszkola są w trakcie procesu akulturacji muzycznej, która rozpoczyna się jeszcze przed momentem narodzin. Jak udowodniono, „narząd słuchu kształtuje się bardzo wcześnie w okresie płodowym”¹². Bodźce zewnętrzne docierające do płodu wpływają na to, że „mózg mimo względnej niedojrzałości, jest w stanie uczyć się, a uczenie to wpływa na zachowanie postnatalne, niejednokrotnie bardzo odległe w czasie od swojego źródła”¹³. Początek dalszych form aktywności muzycznej stanowią „reakcje bezpośrednio po urodzeniu”. Pierwsze sześć miesięcy życia dziecka określa się jako rzeczywisty czas *nauki słuchania*¹⁴. Matka śpiewa dziecku piosenki, dziecko w różnych sytuacjach życiowych jest otaczane bodźcami muzycznymi. Zanim dziecko rozpocznie edukację w warunkach przedszkolnych, często uczęszcza na popularne zajęcia umuzykalniające, które odbywają się w różnych ośrodkach. Zajęcia muzyczne prowadzone są również w żłobkach miejskich oraz niepublicznych. Nabywanie umiejętności muzycznych wiąże się z możliwością uczestnictwa w bogatym i zróżnicowanym środowisku muzycznym.

Umiejętności muzyczne dzieci ok 3 roku życia to przede wszystkim „próby naśladowania części piosenek, które wcześniej słyszy

¹¹ Załącznik nr 1...

¹² KLIMAS-KUCHTOWA E., Znaczenie wczesnego rozwoju muzycznego dla przyszłej, muzykalności. W: Jankowski, W., Kamińska, B., Miskiewicz, A. (red.), *Człowiek – muzyka – psychologia*, Warszawa: AMFC, 2000, s. 114.

¹³ KLIMAS-KUCHTOWA E., Znaczenie wczesnego..., s. 314.

¹⁴ SHUTER-DYSON, R., GABRIEL, C., *Psychologia uzdolnienia muzycznego*, Warszawa: WSiP, 1986, s. 113.

w swoim otoczeniu. Pierwszy element piosenek, jakie naśladuje dziecko, to tekst, szczególnie wyróżniające się lub powtarzające części (...), często te same słowa są powtarzane w kółko¹⁵.

Percepcja słuchowa dzieci 3 – 4 letnich „ześrodkowana jest na bezpośrednich cechach bodźca muzycznego - wysokości, barwie i jest podatna na wzmacnianie wzrokowe, werbalne i motoryczne działające podczas uczenia się melodii¹⁶. Natomiast możliwości percepcyjne dzieci w wieku 5 – 6 lat obejmują „organizację zespołów bodźców np.: struktury rytmiczne, melodyczne, tonalność, harmonię, dzięki czemu wzrasta rozumienie pojęć linii melodycznych, interwałów, tonacji, a zmniejsza się dokładność w intonowaniu absolutnej wysokości poszczególnych dźwięków¹⁷.

Okres pomiędzy 5 – 6 rokiem życia „jest bardzo istotny dla wykształcenia umiejętności poprawnego śpiewu. Dzieci potrafią powtarzać słowa, rytm i wysokości dźwięków w sposób umożliwiający rozpoznanie piosenki. Mają również szansę znacznie rozwinąć swoje umiejętności w tym zakresie, jeżeli stworzy im się okazję do śpiewania¹⁸.

Zdolności, uzdolnienia

Zdolności charakteryzują jednostkę i świadczą o jej odmienności. Te różnice indywidualne warunkują tempo i zakres uczenia się. Dzięki nim człowiek może wyrażać siebie w różnych dziedzinach życia, w tym poprzez sztukę. W psychologii często

¹⁵ SLOBODA, J. A., *Umysł muzyczny*, Warszawa: AMFC, 2002, s. 247.

¹⁶ LEWANDOWSKA, K., *Rozwój muzykalności dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*. W: Malko, D. (red.), *Metodyka |wychowania muzycznego*, Warszawa: WSiP, 1988, s. 22.

¹⁷ *Ibidem...*, s. 22.

¹⁸ BONNA, B., *Rodzina i przedszkole w kształtowaniu umiejętności muzycznych dzieci. Zastosowanie koncepcji Edwina E. Gordona*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2005, s. 46.

spotykamy „podział zdolności na ogólne i specjalne”¹⁹. Od wieków ludzie zwracali uwagę na „różnice międzyindywidualne, w wysokiej mając ocenie tych, którzy się znacznie ponad przeciętną wyróżniali. Gdyby tych różnic nie było, nigdy nie powstałby problem różnic indywidualnych, zdolności, nauka nie miałaby kłopotu, ale ludzie przypominaliby wtedy raczej efekt produkcji taśmowej niż samych siebie”²⁰.

Na podstawie zdolności różnicuje się ludzi, nazywając ich „zdolnymi”, „niezdolnymi”, „on ma talent”, „on nie ma talentu”. Nierzadko te określenia przypisuje się dzieciom, co rzutuje na ich dalsze życie. Zdolności/uzdolnienia są również myłone z osiągnięciami.

Temat zdolności został obszernie opisany w literaturze psychologicznej, pedagogicznej i muzycznej. Praktyka muzyczna wpłynęła na szczególne zainteresowanie zdolnościami, ponieważ „zawodowe wykonywanie z powodzeniem określonych czynności muzycznych jest dostępne tylko ludziom posiadającym po temu szczególne dane wrodzone i nabyte”²¹.

W literaturze przedmiotu istnieją trzy główne priorytety badawcze. Wyróżniono: badanie zdolności muzyczne w dzieciństwie, badanie zdolności muzycznych w dorosłym życiu oraz badanie zdolności muzycznych z zakresu teorii²².

Ogólnie pojęcie zdolności definiowane jest jako właściwość istot żywych do skutecznego wykonywania określonych czynności, przy spełnionych określonych czynnikach zewnętrznych. Określenia: „zdolności”, „uzdolnienia”, często używane są

¹⁹ WIERSZYŁOWSKI, J., *Psychologia muzyki*, Warszawa: PWN, 1970, s. 112.

²⁰ GOLIŃSKI, B., Zdolności. W: Szewczuk, W. (red.), *Encyklopedia psychologii*, Warszawa: Fundacja Innowacja, 1998, s. 1105.

²¹ WIERSZYŁOWSKI, J., *Psychologia muzyki...*, s. 111.

²² GEMBRIS, H., *Musikalische Entwicklungspsychologie im Wandel: Alte Fragen und neue Perspektiven*. [on-line] [dostęp: 14. 12. 2015]. Dostępne w: <http://www.uni-koeln.de/phil-fak/muwi/fricke/121gembris.pdf>.

zamiennie z terminem „talent”, na oznaczenie zespołu właściwości, które sprawiają, że dana jednostka w jakimś zakresie wybija się ponad przeciętny poziom. Zdolności zależą od wrodzonych zadatków biologicznych, środowiska społecznego, wychowania i od aktywności własnej jednostki²³. Określń tych „używa się w szerokim rozumieniu, zgodnie z podstawowym faktem, że każda poważniejsza działalność człowieka w jakimkolwiek zawodzie, jest rezultatem funkcjonowania całej osobowości”²⁴.

Termin zdolności „łączony jest najczęściej ze zdolnościami ogólnymi, z inteligencją, ze zdolnościami akademickimi lub szkolnymi, ponieważ wiążą się one z szybkością uczenia, pamiętania oraz logicznego myślenia”²⁵. Terminem uzdolnień, Wiesława Limont, definiuje „zdolności kierunkowe, często określane jako uzdolnienia specjalne lub talent, czyli takie właściwości jednostki, które pozwalają na uzyskanie wysokich osiągnięć w konkretnej dziedzinie na przykład w matematyce, muzyce, plastyce”²⁶. W kontekście definicji tych pojęć, autorka określa termin „zdolności twórcze, który oznacza właściwości pozwalające na dostrzeżenie problemów oraz ich rozwiązywanie w nowy, niespotykany sposób”²⁷.

Borys Tiepłow wyróżnia zdolności ogólne i specjalne. Zdolności rozumie jako „właściwości psychiczne, które są warunkiem wykonania jakiegoś zadania lub kilku rodzajów jakiejś działalności”²⁸. Pośród zdolności specjalnych wymienia uzdolnienia muzyczne, które rozumie jako swoiste pod względem jakościowym

²³ *Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa: PWN, 1976, s. 778.

²⁴ WIERSZYŁOWSKI, J., *Psychologia muzyki...*, s. 111.

²⁵ LIMONT, W., *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, Gdańsk: GWP, 2005, s. 17.

²⁶ *Ibidem...*, s. 17.

²⁷ *Ibidem...*, s. 17-18.

²⁸ TIEPŁOW, B., *Psychologia*, Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1955, s. 224.

połączenie zdolności, które umożliwiają skuteczne zajmowanie się działalnością muzyczną²⁹. Borys Tiepłow opisuje również pojęcie „talentu”, które rozumie jako „swoiste zespolenie zdolności, które zapewnia człowiekowi możliwość twórczego wykonania jakiegokolwiek działalności”³⁰.

Nie ulega wątpliwości, że uzdolnienia, zgodnie z definicją W. Limont, warunkują poznanie muzyki i aktywne uczestnictwo w jej odtwarzaniu i tworzeniu, na każdym etapie rozwoju.

W literaturze przedmiotu opisane zostały następujące podstawowe zdolności muzyczne:

- poczucie rytmu muzycznego,
- poczucie wysokości dźwięku – nazywane słuchem melodycznym związane z spostrzeganiem i rozpoznawaniem melodii,
- wyobrażenia słuchowe – zdolności wyobrażania muzyki „w myśli”,
- poczucie barwy dźwięku – dotyczy rozróżniania brzmienia różnych instrumentów, zjawisk akustycznych ...,
- poczucie dynamiki – zdolność zauważania zmian natężenia dźwięków³¹.

Na podstawie wieloletnich badań nad rozwojem uzdolnień muzycznych, Edwin Elias Gordon stwierdził, że są one „wrodzone, ale środowisko wywiera olbrzymi wpływ na ich rozwój”³².

Zgodnie z jego teorią, istnieje przekonanie, że poziom uzdolnień, z którym dziecko przychodzi na świat jest, „rezultatem jego prenatalnej reaktywności na muzykę, a także typu środowiska

²⁹ TIEPŁOW, B., *Psychologia...*, s. 225.

³⁰ Ibidem..., s. 227.

³¹ KATARYŃCZUK-MANIA, L., Wspieranie rozwoju muzycznego dzieci. W: Ogrodzka-Mazur, E., Szuścik, U., Zalewska – Bujak, M. (red.), *Edukacja małego dziecka*, tom 2., Kraków: Impuls, 2010, s. 168.

³² GORDON, E. E., *Umuzycznianie niemowląt i małych dzieci*, Kraków: „Zamiast Korepetycji”, 1997, s. 13.

muzycznego, w jakim przebywała jego matka w okresie ciąży³³.

Zdolności muzyczne ujawniają się najwcześniej, ponieważ „są związane z wrażliwością oraz wrodzonym rozumieniem struktur muzycznych, takich jak tonalność, rytm, harmonia”³⁴.

Edwin E. Gordon rozróżnia uzdolnienia rozwijające się i uzdolnienia ustabilizowane³⁵. Uważa, że „uzdolnienia muzyczne dziecka, które nie skończyło jeszcze dziewięciu lat, są wynikiem wrodzonego potencjału i wczesnych oddziaływań środowiskowych, uzdolnienia te, mierzone do tego wieku można określić jako rozwijające się”³⁶.

Wieloletnie badania oraz stworzone przez niego narzędzia badawcze potwierdzają tę teorię. Często używa się pojęcia zdolności do opisu umiejętności muzycznych przejawianych w różnych formach aktywności. Pojęcia „osiągnięć i umiejętności nie wykluczają się. Ktoś, kto ma wysokie osiągnięcia musi mieć duże uzdolnienia, osoba wybitnie zdolna nie zawsze ma wysokie osiągnięcia”³⁷. W teorii Gordona wyróżniono siedem uzdolnień ustabilizowanych, które odnoszą się do: melodii, harmonii, tempa, metrum, frazowania, odczuwania zwrotów zakończeniowych i stylu. Zdolności rozwijające się związane są z tonalnością i rytmem³⁸. Dlatego tworząc konspekty zajęć dla dzieci w wielu przedszkolnym, zgodnie z teorią Gordona, należy uwzględnić przeplatającą się różnorodność rytmiczną i melodyczną. Potwierdza to również Borys Tieplów twierdząc, że „rozwój zdolności osiąga się w procesie tej działalności, dla której dane zdolności są konieczne, a przede wszystkim w procesie uczenia się tej działalności”³⁹. Dla zaistnienia procesu rozwoju

³³ GORDON, E. E., *Umuzycznianie...*, s. 14.

³⁴ LIMONT, W., *Uczeń zdolny...*, s. 83.

³⁵ GORDON, E. E., *Umuzycznianie...*, s. 14.

³⁶ *Ibidem...*, s. 14.

³⁷ PAZUR, B., *Nauka improwizacji muzycznej*, Lublin: Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia, 2012, s. 8.

³⁸ GORDON, E. E., *Umuzycznianie...*, s. 16.

³⁹ TIEPŁOW, B., *Psychologia...*, s. 225.

zdolności muzycznych konieczne jest prezentowanie dzieciom zróżnicowanych bodźców muzycznych.

Narzędzia pomiaru uzdolnień muzycznych dzieci w wieku przedszkolnym

W celu okresowej oceny i porównywania uzdolnień uczniów, identyfikacji uczniów zdolnych oraz dostarczenia obiektywnej wiedzy nauczycielowi dla optymalizacji metod kształcenia, powstały testy dostosowane do możliwości percepcyjnych dzieci i dorosłych. Metody i techniki badawcze „są praktycznym przejawem założeń teoretycznych, na jakich się opierają”⁴⁰. Edwin E. Gordon uważał, iż „uzdolnienia muzyczne nie są jeszcze w pełni ukształtowane przed 9 rokiem życia dziecka, opracował te testy, które służą jako narzędzie diagnozy możliwości muzycznych dzieci”⁴¹.

Narzędzia, które stworzył Edwin E. Gordon na podstawie swoich rozpraw teoretycznych oraz działań praktycznych, przeznaczone są do pomiaru zdolności dzieci oraz osób dorosłych. Testy, które przeznaczone są dla dzieci w wielu przedszkolnym to: Test AUDIE – dla dzieci 3–4-letnich, test PMMA (Primary Measures of Music Audiation) – dla dzieci 5–8-letnich oraz test IMMA (Intermediate Measure of Music Audiation) – dla dzieci w wieku 6–9 lat.

Test IMMA został przetłumaczony na język polski, posiada polską instrukcję, nagrania oraz arkusze testowe. Jest ogólnie dostępny i stosowany przez nauczycieli w różnych typach szkół. Składa się on z dwóch części: testu wysokości dźwięku i rytmu. Służy do badań grupowych. W polskiej instrukcji szczegółowo zostały określone warunki przeprowadzenia badania. Materiał dźwiękowy służący do pomiaru zdolności zagrany jest na syntezatorze. W teście rytmu, oprócz struktur rytmicznych, słychać stukanie sygnalizujące metrum. W teście melodii „wszystkie motywy wykonane są w tym samym tempie i tonacji. Przynajmniej jedna fraza w parze zawiera

⁴⁰ WIERSZYŁOWSKI, J., *Psychologia muzyki...*, s. 223.

⁴¹ SHUTER – DYSON, R., GABRIEL, C., *Psychologia uzdolnienia...*, s. 42.

tonikę, a w niektórych celowo tonika jest w każdym motywie z pary. Różnice ograniczają się do jednej lub kilku zmian wysokości dźwięku, konturu melodii lub obu łącznie⁴². Do konstrukcji zadań testowych zostały wykorzystane frazy w skalach minorowych i majorowych.

Wszystkie zadania wchodzące w skład testów melodii są w tonacji C. W każdym zadaniu toniką jest c¹. W teście rytmu uwzględniono wszelkie możliwe odmiany metrum. Większość par złożonych z odmiennych przykładów, ma to samo metrum⁴³.

Badanie testem melodii musi wyprzedzać badanie testem rytmu, jednak nie mogą być one przeprowadzone w odstępie większym niż okres dwóch tygodni. Każde przeprowadzenie testu trwa ok. 20 minut, z czego około 12 minut przypada na przykłady dźwiękowe, które nagrane są na płycie CD⁴⁴. Każdy test składa się z 30 przykładów „właściwych” oraz przykładów „próbnych” – test melodii cztery, a test rytmu dwa. Nauczyciel nie zatrzymuje nagrań po kolejnych przykładach, uczniowie wysłuchują całości testu, a nauczyciel odczytuje ustandaryzowaną instrukcję. Podczas badania dzieci zakreślają odpowiedzi na arkuszach. Zawsze są tylko dwie możliwości odpowiedzi, ponieważ przykłady prezentowane w parach mogą być takie same lub różne. Kiedy przykłady są takie same dziecko zaznacza dwie takie same „twarze” ☺ ☺, kiedy przykłady różnią się od siebie dziecko odpowiednio zaznacza różne twarze ☺ ☹.

Badania własne uzdolnień muzycznych dzieci w wieku 5 i 6 lat

W latach 2011 i 2012, w Miejskim Przedszkolu nr 3 im. Misia Uszatka w Zielonej Górze, zostały przeprowadzone badania zdolności muzycznych dzieci przy pomocy testu IMMA – Średnia

⁴² SHUTER – DYSON, R., GABRIEL, C., *Psychologia uzdolnienia...*, s. 42.

⁴³ GORDON, E. E., *Podstawowa i Średnia miara słuchu muzycznego*, Warszawa: AMFC, 1999, s. 26-27.

⁴⁴ *Ibidem...*, s. 45.

Miara Słuchu Muzycznego E. Gordona, zgodnie z polską instrukcją (Barbara Kamińska, Halina Kotarska, *Średnia miara słuchu muzycznego, Podręcznik do testu Edwina E. Gordona, Standaryzacja polska*, Warszawa 2008)⁴⁵. Badania miały charakter pilotażowy. Ich celem było sprawdzenie poprawności założonej procedury badawczej, poznanie narzędzia w praktyce oraz określenie wstępnych wniosków, które posłużą projektowaniu badań na większej populacji. Badaniem objęto dzieci z najstarszych grup przedszkolnych: w 2011 roku w wieku 5 i 6 lat, w 2012 roku dzieci 6-letnie. W momencie badania – maj 2011 – dzieci „rocznikowo” miały 6 i 7 lat. Przed przeprowadzeniem pomiaru zorganizowano spotkanie informacyjne z rodzicami, wyjaśniono cel, poproszono ich o zgodę na badanie przy pomocy narzędzia *Średnia Miara Słuchu Muzycznego E. Gordona*. Aprobataę wyraziło 100% rodziców. Celem badania było: porównanie wyników uzyskanych w grupie dzieci 5 i 6-letnich; powtórne porównanie wyników z lat 2011 i 2012; poznanie narzędzia badawczego w praktyce, w celu opracowania badań dla większej liczby dzieci.

W roku 2011 w badaniu wzięło udział:

Dzieci 5-letnich:

test melodii: 22 – odrzucono 2 testy – 20

test rytmu: 17 – odrzucono 2 testy – 15

Dzieci 6-letnich:

test melodii: 20

test rytmu: 18.

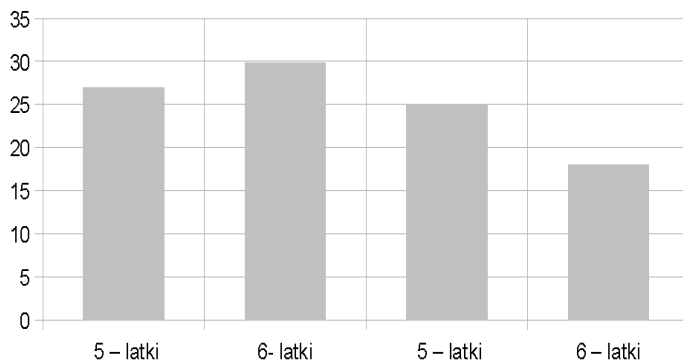
⁴⁵ Podobne badania przeprowadzona w latach: 1996 – 2003 w Zakładzie Dydaktyki i Wczesnej Edukacji Wydziału Pedagogiki i Wychowania Artystycznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz w Olsztyńskiej Szkole Wyższej im. Józefa Rusieckiego, pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Suświłło; zagadnieniem zajmują się również: dr hab. Barbara Pazur – Zakład Dydaktyki Muzycznej i Muzykoterapii Instytutu Muzyki Wydziału Artystycznego UMCS, dr Beata Bonna – Katedra Pedagogiki Muzyki UKW.

Dzień przed badaniem właściwym, pokazano dzieciom narzędzie i omówiono sposób zaznaczania odpowiedzi. Dzieci usłyszały też jeden przykład dźwiękowy. Podczas badania właściwego, w grupie dzieci 5-letnich, zaobserwowano mechaniczne zaznaczanie odpowiedzi przez dwoje dzieci podczas testów melodii oraz dwa dni później, podczas testu rytmu. Dzieci te zaznaczały odpowiedzi bez wysłuchania przykładu dźwiękowego do końca. Dwa testy zostały odrzucone. Poniższa tabela przedstawia ilościowe zestawienie dzieci, które wzięły udział w badaniu w 2014 roku. Średni wynik jest średnią wyników w poszczególnych grupach wiekowych.

Tabela 1. Zestawienie wyników testu dla dzieci 5 i 6-letnich w 2014 roku

Rok 2014	Liczba dzieci		Średni wynik	
	5-letnich	6-letnich	5-latki	6-latki
Test melodii	20	20	26,9	29,85
Test rytmu	15	18	25,2	28,7

T E S T IMMA 2014 rok

Wykres 1.1. Zestawienie wyników testu dla dzieci 5 i 6-letnich w 2014 roku

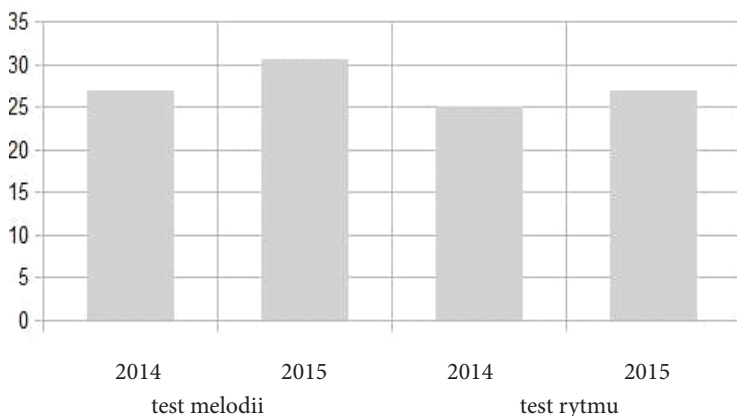
Poddając analizie średni wynik dzieci 5- i 6-letnich z zakresu melodii, można stwierdzić, że wyższy poziom zdolności posiadają dzieci starsze. Jest to widoczne również w zestawieniu średnich wyników testu rytmu.

W 2015 roku badanie przy pomocy tego samego narzędzia przeprowadzono ponownie. Po raz drugi zostały nim objęte dzieci, które w 2014 roku przystąpiły do badania jako dzieci 5-letnie. Zestawienie ilości dzieci oraz średni wynik surowy uzyskany w grupie obrazuje poniższa tabela.

Tabela 2. Zestawienie wyników testów z 2014 i 2015 roku

Rok 2015	Liczba dzieci 6-letnich	Średni wynik	Średni wynik 2014
Test melodii	25	30,6	26,9
Test rytmu	28	26,9	25,2

TEST IMMA 2014 i 2015 rok

Wykres 2. Zestawienie wyników testów z 2014 i 2015 roku

Analizując powyższe dane można stwierdzić, że średni wynik uzyskany przez dzieci w roku 2015 roku, jest wyższy od wyniku uzyskanego w 2014 roku przez te same dzieci, które wówczas miały 5 lat.

Wnioski wynikające z przeprowadzonych badań

Na podstawie badań pilotażowych, przeprowadzonych w latach 2014–2015, przy pomocy Testu Średnia miara słuchu muzycznego Edwiana E. Gordona, ustalono następujące wnioski:

- dzieci chętnie wzięły udział w badaniu,
- nagrania przykładów były czytelne i zrozumiałe dla większości dzieci,
- dzieci 6-letnie wykazywały większe zaangażowanie – dopytywały się o wyniki,
- dwoje dzieci nie ukończyło badania – mechanicznie zaznaczało odpowiedzi – testy odrzucono,
- jak wynika z Tabeli 1, średni wynik dzieci 5-letnich w roku 2014 jest niższy od średniego wyniku dzieci 6-letnich, w teście melodii i rytmu,
- jak wynika z Tabeli 2, średni wynik badanej grupy był wyższy w roku 2015, w teście melodii i rytmu,
- na podstawie wyników badań można stwierdzić, że nastąpił rozwój zdolności muzycznych.

Zakończenie

Człowiek przychodzi na świat z określonymi zdolnościami, które nieużywane zanikają. Dla kształtowania się i rozwoju zdolności muzycznych najważniejsze jest środowisko, w którym dziecko przebywa na co dzień. Nie bez znaczenia pozostaje przedszkole, które spełnia nie tylko funkcję wychowawczą i opiekuńczą, ale stwarza też szerokie możliwości dla oddziaływań świata sztuki – muzyki, plastyki, architektury poprzez zabawę, która jest metodą i sposobem na kierowanie rozwojem zdolności. Przeprowadzone badania pilotażowe, przy pomocy testu Średnia miara słuchu muzycznego Edwiana E. Gordona, potwierdzają rozwój zdolności muzycznych na etapie wychowania przedszkolnego. Biorąc pod uwagę to, że zdolności muzyczne rozwijają się do wieku około dziewięciu lat i przechodzą

w zdolności ustabilizowane, należy sytematycznie określać profil indywidualnych zdolności muzycznych, przy pomocy narzędzi badawczych, żeby zapewnić dzieciom optymalne warunki do ich rozwoju.

Bibliografia

1. BONNA, B., *Rodzina i przedszkole w kształtowaniu umiejętności muzycznych dzieci. Zastosowanie koncepcji Edwina E. Gordona*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2005.
2. *Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa: PWN, 1976.
3. GEMBRIS, H., *Musikalische Entwicklungspsychologie im Wandel: Alte Fragen und neue Perspektiven*. [on-line] [dostęp: 14. 12. 2015]. Dostępne w: <http://www.uni-koeln.de/phil-fak/muwi/fricke/121gembris.pdf>,
4. GOLIŃSKI, B., Zdolności. W: Szewczuk, W. (red.), *Encyklopedia psychologii*, Warszawa: Fundacja Innowacja, 1998.
5. GORDON, E. E., *Umuzycznianie niemowląt i małych dzieci*, Kraków: „Zamiast Korepetycji”, 1997.
6. GORDON, E. E., *Podstawowa i Średnia miara słuchu muzycznego*, Warszawa: AMFC, 1999.
7. KATARYŃCZUK-MANIA, L., Edukacja muzyczna najmłodszych. W: Nowak – Łojewska, A., Olczak, A., Soroka–Fedorczyk, A. (red.), *Edukacja małego dziecka – refleksje, problemy, doświadczenia*, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego 2009.
8. KATARYŃCZUK-MANIA, L., Wspieranie rozwoju muzycznego dzieci. W: Ogrodzka–Mazur, E., Szućcik, U., Zalewska–Bujak, M. (red.), *Edukacja małego dziecka*, tom 2., Kraków: Impuls, 2010.
9. KLIMAS-KUCHTOWA E., Znaczenie wczesnego rozwoju muzycznego dla przyszłej, muzykalności. W: Jankowski, W., Kamińska, B., Miskiewicz, A. (red.), *Człowiek – muzyka – psychologia*, Warszawa: AMFC, 2000.
10. LANDAU, E., *Twoje dziecko jest zdolne*, Warszawa: Pax, 2003.
11. LEWANDOWSKA, K., Rozwój muzykalności dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. W: Malko, D. (red.), *Metodyka [wychowania muzycznego]*, Warszawa: WSiP, 1988.
12. LIMONT, W., *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, Gdańsk: GWP, 2005.
13. PAZUR, B., *Nauka improwizacji muzycznej*, Lublin: Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia, 2012.
14. PRZETACZNIKOWA, M., Kształtowanie się osobowości dziecka. W: Żebrowska, M. (red.), *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa: PWN, 1976.

15. SHUTER – DYSON, R., GABRIEL, C., *Psychologia uzdolnienia muzycznego*, Warszawa: WSiP, 1986.
16. SLOBODA, J. A., *Umysł muzyczny*, Warszawa: AMFC, 2002.
17. STYCZYŃSKA, M., Wspomaganie rozwoju dziecka przedszkolnego. W: Puślecki, W. (red.), *Wspieranie rozwoju dzieci w procesie wczesnej edukacji*, Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, 2008.
18. SZEWCZUK, W., Zdolności. W: Szewczuk, W. (red.), *Encyklopedia Psychologii*, Warszawa: Fundacja Innowacja, 1998.
19. TIEPŁOW, B., *Psychologia*, Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1955.
20. WALOSZEK, D., Start edukacyjny – szansą na dobrą jakość życia. W: Waloszek, D., Wąż, K. (red.), *Nadzieja na zmianę. Szanse edukacyjne młodego pokolenia ze środowiska wiejskiego*, Zielona Góra: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, 2002.
21. WIERSZYŁOWSKI, J., *Psychologia muzyki*, Warszawa: PWN, 1970.
22. Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014r.
23. Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół Dz. U. Nr 61, poz. 624 z późn. zm.

Streszczenie

W artykule przedstawiono wybrane zagadnienia dotyczące rozwoju muzycznego dzieci w wieku przedszkolnym. Zaprezentowano fragment Podstawy programowej dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego dotyczący treści wychowania przez sztukę – muzykę. Autorka opisała narzędzie badawcze – Średnia miara słuchu muzycznego Edwina E. Gordona (IMMA Intermediate Measure of Music Audiation E. E. Gordon) oraz jego wykorzystanie podczas badań pilotażowych w grupach dzieci pięć i sześćioletnich.

Słowa kluczowe: rozwój muzyczny, zdolności muzyczne, muzyka w przedszkolu, uzdolnienia

Abstract

The article presents selected issues on the musical development of preschool children. A fragment of the Core Curriculum for kindergartens and other forms of preschool education concerning the content of education through art – music was presented. The author described the research tool - Intermediate Measure of Music Audiation by Edwin E. Gordon (IMMA) and its use during the pilot study on five and six year old children.

Keywords: musical development, musical abilities, music in kindergarten, aptitudes